

Одночасно з Цивільними кодексами повинен прийматись і Адміністративний та Адміністративно-процесуальний кодекси, яким би, на відміну від попереднього, врегульовувались відносини по горизонталі, тобто відносини субординації громадянина та державних органів.

б). Ціла низка "обслуговуючих" та "деталізуючих" кодексів у сфері приватного та публічного права. Тут, вже можливе прийняття Земельного, Природоохоронного (екологічного), Трудового, Бюджетного, Митного та цілої низки інших кодексів. Основним їх призначенням повинно бути відповідність Конституції України та розширене тлумачення норм двох попередніх кодексів у відповідній сфері суспільного життя, з обов'язковим врахуванням принципів, які затверджені в попередніх кодексах.

в). Кримінальний та кримінально-процесуальний кодекси, які б завершували кодифікацію законодавства і були б спрямовані на виявлення та встановлення відповідальності за виявленні суспільно-небезпечні діяння, що унеможливило б таку ситуацію, за якої до новоприйнятого Кримінального кодексу ще до моменту вступу його в силу готують зміни до майже 70 статей.

3. Зробити якомога коротшим час між розробкою та прийняттям кодексів, з метою недопущення "застаріння" окремих його положень. Яскравим прикладом цього є прийняття Цивільного кодексу України, який, перед тим, як бути винесеним на третє читання, "пролежав на полиці" більше 5 років.

Це можливо, на нашу думку, шляхом введення особливої процедури з прийняття кодексів, які передуватиме його розробка провідними науковцями з широким суспільним обговоренням.

4. При кодифікації слід виходити з принципу максимального охоплення, щоб уникнути таких явищ, якими є, наприклад, Основи законодавства. Так, на нашу думку, чинні на сьогодні Основи законодавства про культуру, Основи законодавства про охорону здоров'я, а також ціла низка законів, якими врегульовується освітня діяльність в Україні могли б стати ґрунтовною базою для створення в Україні Соціального кодексу.

Окрім того, Ціла низка положень існуючих на сьогодні кодексів (Повітряний, Водний, Лісовий, Земельний) та законодавчих актів ("Про охорону навколишнього природного середовища", "Про охорону атмосферного повітря", "Про тваринний світ", "Про червону книгу України", "Про рослинний світ" тощо) могли б слугувати передумовою створення Екологічного (природоохоронного) кодексу.

Також необхідно звернути свою увагу і на відсутність кодифікацій в сфері правового врегулювання соціального захисту та пенсійного забезпечення, наукової та науково-технічної діяльності, виборчого процесу тощо.

У зв'язку з вищевикладеним слід відмітити, що кодифікація, як процес систематизації нормативно-правових актів є найбільш придатний для України, як держави з континентальною системою права. Саме завдяки кодифікації законодавства можливо забезпечити єдиний підхід до врегулювання суспільних відносин в тій чи іншій сфері життя, а також забезпечити єдність у розумінні законодавчих принципів як основоположних начал нормотворчої діяльності. Проте цей процес повинен базуватись на загальних принципах кодифікації, з урахуванням проголошених Конституцією пріоритетів, бути логічно виваженим та послідовним задля загальної мети - побудови правової держави та громадянського суспільства.

Г. Тригубенко,

*ад'юнкт Національної академії
внутрішніх справ України, м. Київ*

ПОРУШЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ

Сучасна правосвідомість значної кількості українських громадян вкрай деформована, нестійка, еkleктична. У ній багато як застарілих стереотипів, так і найновіших віянь і тенденцій. Вона складно, суперечливо відображає характер нашого часу, умонастрої й позиції різних прошарків населення. Але, мабуть, найбільш примітною рисою сучасної правосвідомості є такий соціально-юридичний феномен, як правовий нігілізм, що знайшов свій вираз у скептичному, негативному, зневажливому відношенні до права, законів, нормативного порядку, їх ігноруванні або в недооцінці їх регулюючої, соціальної ролі. І справа не просто в юридичній необізнаності, хоча, безумовно, і в ній також. Мова йдеться про більше - про неповагу до права, невіру в його високе призначення, потенціал, можливості і, нарешті, взагалі в необхідність існування цього явища. Право у загальній системі загальнолюдських цінностей сприймається не як базова, фундаментальна ідея, а як другорядне явище, що, в свою чергу, характеризує міру цивілізованості суспільства, стан його умонастроїв, соціальних почуттів, звичок.

Що ж виступає джерелом правового нігілізму? Яким чином його можна подолати?

Найважливішим джерелом цього соціально-юридичного феномену є порушення прав і свобод людини та громадянина, особливо таких як право на життя, честь, гідність, житло, майно.

Саме слабка правова захищеність особи підриває її віру в закон, у здатність держави захистити людину від злочинних посягань, забезпечити порядок і спокій у суспільстві. Невіра у право й закон досить часто досягає такого ступеня, що людина відмовляється від реалізації своїх законних інтересів, аби не "мати справи з правом"¹. Так, на даний момент значна частина громадян, що зазнали злочинних посягань (зґвалтування, хуліганство, спричинення тілесних ушкоджень, крадіжки, грабежі і т. ін.), не звертаються ні в міліцію, ні в суд, ні в прокуратуру, так як не вірять в їх здатність захистити, знайти й покарати винних. Тобто правоохоронна система, що несе основний тягар контролю за злочинністю, переживає кризу, зумовлену зниженням довіри населення.

Людина перестає поважати право, так як не бачить у ньому свого надійного гаранта й опори. Визнання та закріплення в конституції України основних прав і свобод людини поки що не супроводжується адекватними мірами по їх зміцненню та практичному втіленню в життя, навпаки, на кожному кроці ми стикаємося з порушеннями прав людини, і найстрашнішим є те, що в значній частині випадків порушником стає сама держава. Всі порушення прав людини складають величезний масив цивільних, адміністративних, дисциплінарних провин та кримінально караних діянь². Злісний, корисний карний кримінал є найбільш грубим і небезпечним видом правового нігілізму, і саме з ним пов'язують найбільшу небезпеку для суспільства і, зокрема, особи, адже він посягає на її власність, економічні, політичні, культурні й особисті права. Повсюдне порушення прав, неможливість здійснити своє право, у зв'язку з відсутністю належних умов для його реалізації, породжує в особі відчуження від нього, правове розчарування, скепсис, а іншими словами - правовий нігілізм.

За останні роки намітилась тенденція до збільшення кількості зареєстрованих злочинів, їх кількість у 2000 році зросла на 1,5 % у порівнянні з 1999 роком. Кількість тяжких злочинів збільшилась у 2000 році у порівнянні з 1999 роком на 0,5 %, умисних вбивств аж на 4 %. А коли зневажається фундаментальне право людини на життя, коли держава не може гарантувати особи це право, то всі інші права нічого не варті.

Криміногенна ситуація в нашій країні на сучасному етапі оцінюється не інакше як за допомогою епітетів розгул, обвал, "беспредел". Закони відкрито та цинічно порушуються. Недоліки системи кримінальної юстиції, в основному породжувані її

перевантаженням, призводять до росту рівня безкарності винних у скоєнні злочинів і відтворенню злочинності, яка стає все більш організованою та професійною. Істотно збільшилась й зростає агресивність вчинених злочинів і заподіяна ними шкода, підвищується рівень самозахисту злочинців від викриття, у протиправну діяльність залучаються все нові учасники. Крім того, за останні роки злочинність набула мафіозно-організованого характеру, відбулося її зрощування з корумпованою частиною державного апарату, внаслідок чого виникли мафіозні структури.

В таких умовах навіть у законослухняних громадян виробляються антиправові установки та стереотипи, з'являється недовіра до існуючих інститутів, а у деяких і почуття всюдозволеності, яке підштовхує окремих особистостей до скоєння злочину. Адже будь-який злочин - це перш за все вчинок, а вчинок виступає плодом помислів, тому саме за вчинками можна судити про реальну наявність і наслідки правового нігілізму в суспільстві.

Таким чином, порушення прав і свобод громадян, з одного боку, виступає джерелом правового нігілізму, а, з другого боку, є його наслідком, формою вираження, продуктом хворого на нігілізм суспільства.

Тому ні в кого не повинно викликати сумнівів те, що охорона та захист від порушень прав і свобод громадян, створення належних умов для їх реалізації, вживання заходів щодо їх зміцнення та практичного втілення в життя, поновлення порушених прав, в разі необхідності, є найбільш дієвими засобами подолання правового нігілізму. Адже цей соціально-юридичний феномен буде існувати в суспільстві до того часу, поки людина не зможе здійснювати права, проголошені та закріплені в законодавстві, поки вони будуть масштабно повсюдно і, що дуже важливо, безкарно порушуватись - все це, на жаль, спостерігається в сучасній Україні.

Подолання ж правового нігілізму з максимальною ефективністю, в ідеалі, можливо лише тоді, коли кожен громадянин реально відчуває, що його права і свободи не порушені і надійно захищаються.

¹ Туманов В.А. О правовом нигилизме // Советское государство и право. – 1989. – № 10. – С. 24.

² Матузов Н.И. Правовой нигилизм и правовой идеализм как две стороны "одной медали" // Правоведение. – 1994. – № 2. – С. 8.

³ Матузов Н.И. Правовой нигилизм и правовой идеализм как две стороны "одной медали" // Правоведение. – 1994. – № 2. – С. 8.

В. Туранин,

*аспирант Белгородского государственного
университета, Российская Федерация*

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ УПОТРЕБЛЕНИЯ МЕЖОТРАСЛЕВОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РОССИИ

Современная терминологическая система неоднородна и, порой, крайне противоречива. Например, многие юридические термины, обозначающие понятия экономического характера, функционируют сразу в нескольких нормативных актах различных отраслей права, составляя межотраслевой терминологический аппарат. При этом нередко возникают спорные ситуации относительно правильного понимания того или иного интегрированного понятия, провоцирующие возникновение коллизий при толковании определенных терминов. Например, весьма неоднозначно в юридической науке и практике трактуются термины "банковская тайна" и "доход", содержащиеся в нормах главы 22 УК РФ "Преступления в сфере экономической деятельности".

Общепризнано, что несогласованное использование терминов, обозначающих одно и то же понятие в нормативных актах различных отраслей права, является серьезной проблемой межотраслевого взаимодействия. Например, если интегрированный термин дефинируется в нормативном акте базовой отрасли и не дефинируется в нормативном акте другой отрасли права, то это зачастую приводит к бланкетности нормы, содержащей термин без определения. Некоторые ученые находят выход из данной ситуации в том, что "содержание бланкетных признаков таких норм можно уяснить не его (термина – В.Т.) толкованием, а путем обращения к нормативному акту, где этот термин используется"¹. Иными словами, в случае возникновения проблемы, связанной с установлением содержания межотраслевого термина, предлагается обращаться к его толкованию в нормативном акте той отрасли права, которая является базовой для данной терминологической единицы. Заметим, что в данной ситуации неизбежно возникновение различного рода трудностей.

Исходя из позиции П.Яни, при толковании термина "банковская тайна", задезованного в тексте УК РФ (ст.183), заинтересованному лицу необходимо обращаться за разъяснением его содержания к соответствующему гражданско-правовому нормативному акту, в котором указанная терминологическая единица определяется. Однако, как показывает анализ нормативного массива, разъяснения понятия "банковская тайна" присутствуют сразу в двух действующих гражданско-правовых законодательных актах: ГК РФ и ФЗ "О банках и банковской деятельности". В соответствии с п.1 ст.857 ГК РФ: "Банк гарантирует тайну банковского счета и банковского вклада, операций по счету и сведений о клиенте". Согласно ст.26 ФЗ "О банках и банковской деятельности": "Кредитная организация, Банк России гарантируют тайну об операциях, о счетах и вкладах своих клиентов и корреспондентов. Все служащие кредитной организации обязаны хранить тайну об операциях, счетах и вкладах ее клиентов и корреспондентов, а также об иных сведениях, устанавливаемых кредитной организацией, если это не противоречит Федеральному закону"².

Очевидно, что существует ряд принципиальных различий, касающихся содержания понятия "банковская тайна". По мнению М.И.Брагинского, "при коллизии гражданско-правовых норм, содержащихся в любом нормативном акте (в том числе федеральном законе), со статьями ГК суд, как и любой другой орган, применяющий право, обязан руководствоваться нормами ГК"³. Данное высказывание подтверждается императивным предписанием, содержащимся в п.2 ст.3 ГК РФ: "Нормы гражданского права, содержащиеся в других законах, должны соответствовать настоящему Кодексу", а также некоторыми другими нормативными положениями. Например, статья 6 Налогового кодекса РФ "Несоответствие нормативных правовых актов о налогах и сборах настоящему Кодексу" в части 1 устанавливает довольно жесткое требование: "Нормативный правовой акт о налогах и сборах признается не соответствующим настоящему Кодексу, если такой акт: ...8) изменяет содержание понятий и терминов, определенных в настоящем Кодексе, либо использует эти понятия и термины в ином значении, чем они используются в настоящем Кодексе". По утверждению А.Ю.Викулина, "Федеральный закон трактует понятие "банковская тайна" значительно шире, чем Гражданский кодекс РФ"⁴, что выражается в более широком понимании субъекта, которого закон обязывает гарантировать банковскую тайну (в ГК – банк, в ФЗ – кредитная организация), предмета банковской тайны (в ГК – операции по счету, в ФЗ – операции вообще) и т. д. В связи с этим, возникает вопрос о том, как же трактовать исследуемое понятие в УК РФ? О.М. Олейник, рассуждая о применении указанных статей ГК РФ и ФЗ "О банках и банковской деятельности", регулирующих одинаковые правоотношения, акцентирует внимание на том, что "целесообразно